

ARABULUCULUĞA İLİŞKİN TEMEL İLKELER

Zeliha Büşra TANIR

Muğla Barosu Avukatı, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuk, Türk Hukuk sistemimize girdiğinden bu yana her geçen gün yeni düzenlemelerle karşımıza çıkmaktadır. Arabuluculuk, 2013 yılında ihtiyari olarak yürürlüğe girmiş olup yakın zamanda belirli iş uyuşmazlıklarında ve ticari uyuşmazlıklarda dava şartı arabuluculuk da Türk Hukuku'nda yerini almıştır. Muhtemel ki kanun koyucu arabuluculuğun avantajlı bir çözüm yöntemi olduğunu gördükçe dava şartı arabuluculuğun kapsamını genişletecektir. Bu bağlamda aile uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuğun gelmesi planlanmaktadır.

Arabuluculuğun önemi ve gittikçe yaygınlaşması iş bu çalışmanın ele alınmasında etkili olmuştur. Çalışmamızda arabuluculuğa ilişkin temel ilkeler ele alınacaktır. Bu amaçla; arabuluculuğun alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olması, tarafsız-bağımsız ve özenli bir arabulucunun varlığı, arabulucunun bağlayıcı bir karar verme yetkisini haiz olmaması, iradilik ve eşitlik, gizlilik ve son olarak da beyan veya belgelerin kullanılabilmesi ilkeleri izah edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arabuluculuk, Temel İlkeler, İradilik, Eşitlik, Gizlilik, Beyan ve Belgelerin Kullanılmaması.

GİRİŞ

Arabuluculuk, Türk Hukuku'na 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu¹(HUAK) ile birlikte girmiştir. HUAK'da düzenlenen arabuluculuk, o dönem itibariyle ihtiyari arabuluculuk odaklı olsa da HUAK'nın amacı hukuk uyuşmazlıklarının arabuluculuk yoluyla çözümlenmesinde uygulanacak usul ve esasları düzenlemek olduğu için HUAK, dava şartı arabuluculuk için de geçerlidir. 7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu²(İŞMK) ile birlikte Türk Hukuku'na belirli iş uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk girmiştir. 01.01.2018 tarihinde yürürlüğe giren iş uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuğun ardından 7155 Sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun³ ile 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 4. maddesinde sayılan ticari davalar ile diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında(ticari uyuşmazlıklarda) arabuluculuk dava şartı hâline gelmiş ve 01.01.2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Dava şartı arabuluculuk kavramı yerine kimi zaman zorunlu arabuluculuk kavramı kullanılsa da biz, dava şartı arabuluculuk kavramını kullanmayı tercih etmekteyiz. Nitekim İŞMK tasarısı taslağında⁴ zorunlu arabuluculuk kavramı kullanılmış iken tasarısında ve kanunlaşmış hâlinde dava şartı olarak arabuluculuk⁵ kavramı kullanılmıştır. Kanun koyucu, bazı uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuğa yalnızca başvurunun zorunlu olduğu ancak anlaşma zorunluluğu olmadığı gerçeğinden yola çıkarak

¹ RG 22.06.2012 T. – 28331.

² RG 25.10.2017 T. – 30221.

³ RG 19.12.2018 T. – 30630.

⁴ <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/%C4%B0MK%20Tas.pdf> , E. T. 12.01.2020.

⁵ İŞMK'daki “dava şartı olarak arabuluculuk” kavramı, çalışmamızda kısaltılarak “dava şartı arabuluculuk” olarak anılmıştır.

zorunlu kavramı yerine dava şartı kavramını kullanmayı tercih etmiştir⁶. HUAK m. 18/5⁷ hükmünün mefhum-u muhalifinden tarafların arabuluculuk görüşmeleri sonunda anlaşmaya varmak zorunda olmadıklarını, anlaşamadıkları takdirde dava açmalarına hiçbir engel olmadığı söylenebilir. Arabuluculuk kavramının başına zorunlu kelimesinin eklenmesi, kanaatimizce arabuluculuk görüşmeleri sonucunda anlaşmaya varmanın zorunlu olduğu izlenimi yarattığı gerekçesiyle taraflarda sosyolojik açıdan olumsuz etki yaratmaktadır. Bu bağlamda dava şartı arabuluculuk kavramının kullanılması daha isabetli olacaktır.

1. Genel Olarak

Dava yoluyla uyuşmazlık çözümünde olduğu gibi arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünde de belirli temel ilkeler vardır. Bu ilkeler, kanun koyucu tarafından arabuluculuk sürecinin daha iyi ilerlemesi amacıyla getirilmiştir. Çalışmamızda HUAK ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği'nde(HUAKY) düzenlendiği üzere iradilik ve eşitlik, gizlilik, beyan veya belgelerin kullanılmaması ilkeleri ele alınacaktır. Mevzuatta düzenlenen ilkelerin yanı sıra arabuluculuğun alternatif bir çözüm yöntemi olması, arabuluculuk faaliyetini yürüten tarafsız üçüncü bir kişinin varlığı, arabulucunun karar verme yetkisini haiz olmaması ilkeleri de ele alınması gereken önemli diğer ilkelerdir⁸.

2. Arabuluculuğun Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olması

Arabuluculuk, bir alternatif⁹ uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Anayasa Mahkemesi(AYM), 2013 yılında verdiği bir kararda “*Alternatif uyuşmazlık çözümü kavramında geçen “alternatif” terimi, mahkemelere alternatif bir yol olarak kullanılamaz. Arabuluculuk, tarafların sorunlarını kendilerinin çözmesini amaçlayan gönüllülük esasına dayanan dostane bir çözüm yolu olup bir yargılama faaliyeti değildir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, uyuşmazlıkların çözümünde yargısal yolların yanında yer alan ve tarafların istemleri hâlinde işlerlik kazanan, esas itibarıyla ilişkilerin koparılmadan sürdürülmesini ve adil bir karardan ziyade, her iki tarafı da tatmin edici bir çözüme ulaşılmasını hedefleyen yöntemler bütünüdür. Bir başka ifadeyle, alternatif uyuşmazlık çözümleri, Devlete ait yargı yetkisinin mutlak egemenliğine zarar vermeden işlerlik kazanan ve uygulama alanı bulan ek yöntemler bütünü olarak nitelendirilebilir.*”¹⁰ cümleleriyle alternatif kelimesinden ne anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. HUAK tasarısı genel gerekçesinde¹¹ de belirtildiği üzere alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, yargı sistemi ile rekabet içinde olmadığı gibi amacı yargısal yollara başvuru imkânını ortadan kaldırmak da değildir.

⁶ Serkan Odaman/Eda Karaçöp, “İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk Müessesesinin Bugünü ve Geleceğine İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 39, 2018, s.48.

⁷ HUAK m. 18/5 “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*”

⁸ Ömer Ekmekçi/Muhammet Özekes/Murat Atalı, *Hukuk Uyuşmazlıklarında İhtiyarî Ve Zorunlu Arabuluculuk*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s.24; Elif Kısmet Kekeç, *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 6325 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014, s. 57 vd..

⁹ Alternatif kelimesinin anlamı ve ayrıntılı bilgi için bkz. Kekeç, s. 57 vd.; Mustafa Serdar Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 1. Cilt, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016, s. 198 vd.; Mustafa Özbek, *Anayasal Hak Ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk*, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı IX, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 15-16 Ekim 2010, Türkiye Barolar Birliği, Yayın No: 215, 2012, s. 127 vd.; Mustafa Serdar Özbek, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Genel Bir Bakış”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Erden Kuntalp'e Armağan*, C.1, Yıl:3, S. 1, 2004, s. 261, 262.

¹⁰ AYM kararı, E. 2012/94, K. 2013/89, K. T. 10.7.2013, RG 25.01.2014 T. – 28893.

¹¹ <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariyasamaları/Kanunlasan/2012Yili/Kanmetni/6325ss.pdf> . E. T. 12.01.2020.

Arabuluculuk bir yargılama faaliyeti değildir¹². Nitekim arabuluculuğun, bir yargılama faaliyeti olmadığı HUAK m. 15/4¹³’ten de anlaşılmaktadır¹⁴. Bu bağlamda arabuluculuk faaliyetinde dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşamaları bulunmamaktadır. Arabuluculuğun aşamaları; hazırlık aşaması, başlangıç aşaması, inceleme aşaması, müzakere aşaması ve sonuç/anlaşma aşaması olarak sayılabilir¹⁵. Dava yoluyla uyuşmazlık çözümünde delillerin değerlendirilmesi suretiyle bir sonuca varılırken¹⁶, arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünde bilirkişi incelemesi, tanık dinlenmesi veya herhangi bir delilin ortaya konulması ve değerlendirilmesi mümkün olmayıp ispat hükümleri de uygulanmaz¹⁷. Dava yoluyla uyuşmazlık çözümünde geçmişteki maddi vakıalara bakılır, deliller toplanır ve tüm bunlar değerlendirilerek taraflardan kimin haklı kimin haksız¹⁸ olduğu tespit edilir ve ona göre hüküm verilir¹⁹. Arabuluculukta ise taraflardan kimin haklı kimin haksız olduğunun tespitine arabulucu karar veremez²⁰, zira arabuluculuk bir yargılama faaliyeti değildir. Arabuluculukta kimin haklı kimin haksız olduğundan ziyade tarafların ikisinin de menfaatine yönelik sonuca ulaşmaları önemlidir²¹.

Arabuluculuk, mahkemelerin iş yükünü azaltır²². Fakat belirtmek gerekir ki mahkemelerdeki iş yükünü azaltmanın temel çözümü arabuluculuk değildir²³. Nitekim HUAK tasarısı genel gerekçesinde²⁴ de alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri için “*Bu yolların geniş kapsamlı ve etkin bir biçimde işlerlik kazanması mahkemelerin iş yükünün azalmasına katkı sağlayacaktır*” cümlesi kullanılmıştır. Deyim yerindeyse mahkemelerin iş yükünün azalması, arabuluculuğun yanında gelen bir hediye olmalıdır. Öte yandan İŞMK tasarısının genel gerekçesinde²⁵ Türkiye’deki iş davalarının istatistiklerine yer verdikten sonra; iş yargılamasının özelliği, işçi ve işveren arasındaki ilişkinin niteliği, iş mahkemelerinin iş yükü ve iş davalarının ortalama görülme süreleri ile 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu(HMK) hükümleri dikkate alınarak 5521 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun yeniden ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda kanun koyucunun belirli iş uyuşmazlıkları bakımından dava şartı arabuluculuğu getirmesinin bir amacının da mahkemelerin iş yükünü azaltmak olduğu söylenebilir. Nitekim aynı amacın, ticari uyuşmazlıklarda dava şartı arabuluculuk bakımından da geçerli olduğu söylenebilir.

Tarafsız, Bağımsız ve Özenli Bir Arabulucunun Varlığı

Arabulucunun görevini tarafsız ve özenle yerine getirmesi HUAK m. 9’da düzenlenmiştir. Arabulucu, arabuluculuk faaliyetinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve çözüme varılması amacıyla taraflara yardımcı olan gerçek kişidir²⁶. Arabuluculuk faaliyetinde arabulucunun varlığı zorunlu bir unsurdur²⁷. Nitekim arabuluculuğun, müzakereden farkı; taraflar yanında tarafsız bir üçüncü kişi yani arabulucunun varlığıdır²⁸. Arabulucunun taraflarla müzakere etmediğini ancak tarafların birbiriyle müzakere etmesine

¹² Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz, *Medenî Usul Hukuku*, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016, s. 760; Orhan Dür, *Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri*, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 22; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 17; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, *Medenî Usul Hukuku*, 5. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017, s. 604; Özbek, Toplantı, 128.

¹³ HUAK m. 15/4 “*Niteliği gereği yargısal bir yetkinin kullanımı olarak sadece hâkim tarafından yapılabilecek işlemler arabulucu tarafından yapılamaz.*”

¹⁴ AYM kararı, E. 2012/94, K. 2013/89, K. T. 10.7.2013, RG 25.01.2014 T. – 28893.

¹⁵ Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 92-183; Arabuluculuk yönteminin temel aşamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kekeç, s. 127 vd..

¹⁶ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 17.

¹⁷ Özbek, Alternatif, 594; Özbek, Toplantı, 128.

¹⁸ Resul Kurt, “İş Yargısında “Arabuluculuk””, *TBB Dergisi*, S. 135, 2018, s. 416.

¹⁹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 17; Kekeç, s. 69; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 604.

²⁰ Kekeç, s. 69.

²¹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 18; Kekeç, s. 69; Kurt, s. 416; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 604.

²² Dür, s. 30; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 19; Kurt, s. 416; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 35.

²³ Kekeç, s. 93.

²⁴ <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasarı/2012Yılı/Kanmetni/6325ss.pdf>, E. T. 12.01.2020.

²⁵ http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/imk_gerekceli_duz_metin.pdf, E. T. 12.01.2020.

²⁶ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 20, 52; Kekeç, s. 60; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 604; Odaman/Karaçöp, s. 47.

²⁷ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 52; Kekeç, s. 60; Özbek, Alternatif, s. 600.

²⁸ Dür, s. 33; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 52; Kekeç, s. 7, 60; Özbek, Alternatif, s. 600, 601; Süha Tanrıver, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Ve Özellikle Arabuluculuk”, *TBB Dergisi*, S. 64, 2006, s. 160.

yardımcı olduğunu belirtmekte fayda vardır²⁹. Arabuluculukta arabulucunun kişisel özellikleri ve güvenin önemli olması nedeniyle arabulucunun özenli ve tarafsız hareket etmesi gerektiği geniş yorumlanmalıdır³⁰.

Mahkemeler, Anayasa m. 9 gereği yargı yetkisini Türk Milleti adına kullanmasına karşın arabulucu, yetkisini Türk Milleti'nden değil taraflardan alır³¹. Bununla birlikte arabulucu, taraflardan bağımsızdır³². Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde bağımsız kelimesi sıfat olarak "*Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenleyebilen, özgür, hür*" olarak tanımlanmıştır³³. Arabulucunun bağımsız olması, taraflara karşı özel bir yükümlülüğü olmadığı anlamına gelir³⁴. Arabulucunun tarafsızlığından ne anlaşılması gerektiği ise Türkiye Arabulucular Etik Kuralları'nda(TAEK)³⁵ düzenlenmiştir. TAEK m. 3/1 "*Tarafsızlık, arabulucunun taraf tutmamasını ve taraflar hakkında önyargılı olmamasını kapsar.*" şeklinde hükme bağlanmıştır. Bu bağlamda arabulucunun taraflara eşit davranma yükümlülüğü mevcuttur³⁶. Bir başka ifadeyle tarafsız olan arabulucu, taraflardan birinin çıkarını diğerinin çıkarından üstün tutmamalıdır³⁷. Bunun yanında tarafsız olan arabulucunun sonuç üzerinde de şahsî bir menfaati de olmamalıdır³⁸. Tarafların, arabulucunun tarafsız olduğunu bilmesi arabuluculuk görüşmelerinin adil olduğuna ilişkin inançlarını kuvvetlendirir³⁹.

Arabulucunun tarafsızlığı faaliyetin her aşamasında gerekli olup hatta arabuluculuk faaliyeti sona erdikten sonra da devam etmelidir⁴⁰. Nitekim HUAK m. 9/4'te arabulucunun, bu sıfatla görev yaptığı uyuşmazlıkla ilgili olarak açılan davada, taraflardan birinin avukatı olarak görev üstlenemeyeceği hükme bağlanmıştır.

HUAK m. 9/2 ve TAEK m. 3/5 gereği arabulucu, tarafsızlığından şüphe edilmesini gerektirecek hâllerde bu durumu taraflara bildirir. Taraflar, bu bildirmeye rağmen arabulucunun arabuluculuk faaliyetini sürdürmesini isterlerse; arabulucu, görevini sürdürebilir.

4. Arabulucunun Bağlayıcı Bir Karar Verme Yetkisini Haiz Olmaması

Arabulucu, hâkimden veya hakemden farklı olarak karar verme yetkisini haiz değildir; arabulucu, tarafların iletişim kurmalarını sağlamak suretiyle uyuşmazlığın çözümünde karar almalarına yardımcı olur⁴¹. Arabuluculuk hüküm vermeye yönelik bir faaliyet değildir, bu nedenle arabulucu da karar mercii değildir⁴². Arabuluculuk, karşılıklı anlaşma esasına dayalı bir faaliyettir⁴³; kararı bizzat taraflar verir⁴⁴.

Arabuluculuk tanımlarının yapıldığı HUAK ve HUAKY'de arabulucunun, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi getirebileceği belirtildiğinden arabulucunun kural olarak çözüm önerisi getiremediği, yalnızca tarafların çözüm üretmedikleri hâllerde çözüm önerisi getirilebileceği söylenebilir. Belirtmek gerekir ki arabuluculuğun tanımına bu husus, İŞMK m. 17 ile eklenmiştir. Tanımın yanında, arabuluculuk faaliyetinin yürütülmesinin düzenlendiği HUAK m. 15'in 7. fıkrasına da İŞMK m. 22 ile tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde

²⁹ Özbek, Alternatif, s. 609.

³⁰ Dür, s. 273.

³¹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 25; Kekeç, s. 77; Özbek, Alternatif, s. 608; Özbek, Toplantı, s. 129.

³² Kekeç, s. 60; Özbek, Toplantı, s. 129.

³³ <https://sozluk.gov.tr/>, E. T. 12.01.2020.

³⁴ Çiğdem Yazıcı Tıktık, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 43.

³⁵ http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/etik_kurallar.html, E. T. 12.01.2020.

³⁶ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 52; Kekeç, s. 61; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 54; Yazıcı Tıktık, s. 44.

³⁷ Özbek, Alternatif, s. 602; Tarafsızlık kavramı ve arabuluculukta tarafsızlık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kekeç, s. 62-68.

³⁸ Beyhan Kaplan Güler, *Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 2014, s. 43; Kekeç, s. 61; Özbek, Alternatif, s. 602; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 54; Yazıcı Tıktık, s. 44.

³⁹ Özbek, Alternatif, s. 603.

⁴⁰ Kaplan Güler, s. 44; Kekeç, s. 62.

⁴¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 758; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 17; Kekeç, s. 68; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 604; İlhan E. Postacıoğlu/Sümer Altay, *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015, s. 1056; Yazıcı Tıktık, s. 47.

⁴² Kekeç, s. 68; Özbek, Alternatif, s. 594.

⁴³ Kekeç, s. 68; Özbek, Alternatif, s. 594.

⁴⁴ Dür, s. 19; Özbek, Alternatif, s. 597; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 55; Yazıcı Tıktık, s. 47.

arabulucunun çözüm önerisinde bulunabileceği eklenmiştir. Tarafların çözüm üretmedikleri hâllerde arabulucunun çözüm önerisi getirebilmesi, arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünde hâkimiyetin taraflar üzerinde olduğu gerçeğini değiştirmez⁴⁵. Çözüm önerisi ile ifade edilmek istenen; hukuki bilgi paylaşımı olmayıp, çözüm önerisi daha önce tarafların konuşup unuttukları bir çözümü hatırlatma şeklinde ortaya çıkabileceği gibi taraflara uygun yeni bir çözüm önerisi getirme şeklinde de ortaya çıkabilir⁴⁶. Doktrinde bu değişikliğin isabetli olmadığı, arabulucunun taraflara çözüm önerisi getirmesiyle birlikte yargıya yaklaştığı ve esnek yapısından uzaklaştığı ileri sürülmüştür⁴⁷. Kanaatimizce bu düzenlemede herhangi bir sakınca yoktur. Zira arabulucu önce tarafların kendi çözümlerini üretmesine yardımcı olacak, taraflar bir çözüm üretilmezse arabulucu taraflara çözüm önerisinde bulunabilecektir. Arabulucunun bulunabileceği çözüm önerisi, HUAKY m. 17/6 gereği menfaat temelli bir çözüm önerisidir. Dikkat edilmelidir ki bu da yalnızca bir öneridir; taraflar, arabulucunun çözüm önerisini kabul edip etmemede hür iradeye sahiptirler. Bu çerçevede İŞMK ile yapılan değişikliğin kanaatimizce isabetli olduğu dâhi söylenebilir.

Tarafların anlaşamadığı bir arabuluculuk faaliyeti sonunda arabulucu, bağlayıcı bir karar verme yetkisini haiz olsaydı bu durumda arabuluculuk değil; arabuluculuk-tahkim söz konusu olurdu⁴⁸. Arabuluculuk-tahkim de bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olup, arabuluculuk görüşmeleri olumsuz sonuçlandığı takdirde tarafların rızasıyla tahkim yargılamasına geçilir⁴⁹. Arabuluculuk-tahkimde üçüncü kişi, hakem görevini üstleneceği⁵⁰ ve bu da tarafların arabuluculuk görüşmeleri sırasında samimi olamamalarına sebep olabileceği için her iki durumda görev üstlenecek kişilerin farklı kişiler olması yoluyla sorun çözülebilir⁵¹.

5. İradîlik ve Eşitlik İlkesi

5.1. Genel Olarak

Arabuluculuk faaliyetindeki en temel ilkelerden biri olan iradîlik ve eşitlik ilkesi HUAK m. 3 ve HUAKY m. 5'te düzenlenmiştir. Dava şartı arabuluculuk bir kenara bırakılırsa taraflar, HUAK m. 13 gereği dava açılmadan önce veya davanın görülmesi sırasında arabuluculuğa başvurma konusunda anlaşabilirler. Taraflar, arabuluculuğa başvurmak konusunda hür iradeye sahip oldukları gibi arabuluculuk sürecini devam ettirmek veya sonlandırmak konusunda da hür iradeye sahiptirler. Bunun yanında tarafların arabuluculuğa başvururken ve görüşmeler devam ederken eşit haklara sahip olmasını gerektiren eşitlik ilkesi de arabuluculuk faaliyetinin önemli ilkelerindedir.

5.2. İradîlik(Gönüllülük) İlkesi

HUAK m. 3/1 gereği dava şartı arabuluculuk bir yana bırakılırsa taraflar; arabuluculuğa başvurmak, devam ettirmek, vazgeçmek ve sonlandırmak konusunda serbesttirler. Arabuluculuk sürecinin başlangıcından sonuna dek tarafların iradeleri doğrultusunda ilerlemesi sonucunda başarısının daha kalıcı olacağı açıktır⁵². Nitekim 2013-24.10.2019 tarihleri arasındaki ihtiyari uyuşmazlıklarda arabuluculuk istatistiklerine⁵³ göre anlaşma oranı % 96 olup kanaatimizce bu denli yüksek başarı oranı, iradîlik ilkesinin bir göstergesidir.

⁴⁵ Dür, s. 27, 273.

⁴⁶ Odaman/Karaçöp, s. 47.

⁴⁷ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 20.

⁴⁸ Kekeç, s. 69; Özbek, Alternatif, s. 608.

⁴⁹ Dür, s. 51; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 14, 15; Kekeç, s. 20; Özbek, Alternatif, s. 434.

⁵⁰ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 14, 15; Kekeç, s. 20.

⁵¹ Dür, s. 52; Özbek, Alternatif, s. 434, 435.

⁵² Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 28.

⁵³ <http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/istatistikler/ihiyari.pdf> , E. T. 12.01.2020.

Medenî usûl hukukundaki tasarruf ilkesinin arabuluculuktaki yansıması iradîlik ilkesidir⁵⁴. İradîlik ilkesi; arabuluculuğa başvuruda serbestlik, arabuluculuğu devam ettirmede veya vazgeçmede serbestlik ve arabuluculuk görüşmeleri sonunda anlaşmaya varmada serbestlik olmak üzere üç noktada önem arz eder⁵⁵. Kısaca tüm arabuluculuk süreci boyunca iradîlik ilkesi mevcut olmalıdır. Öte yandan arabuluculuğa elverişli konuların yalnızca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildiği özel hukuk uyuşmazlıklarının olması da arabuluculuğun yalnızca iradîlik ilkesine elverişli konular için mümkün olduğunun bir göstergesidir⁵⁶.

Arabuluculuğa başvurulması hususunda iradî olma ilkesinden İŞMK'da belirtilen iş uyuşmazlıkları bakımından vazgeçilmiştir⁵⁷. Aynı husus, ticari uyuşmazlıklar bakımından da geçerlidir. Nitekim HUAK m. 3/1'de dava şartı arabuluculuğa ilişkin m. 18/A saklı tutulmuştur. Hâl böyle olmakla birlikte tarafların arabuluculuğu devam ettirme ve sonlandırma konusunda iradî olma ilkesi devam etmektedir⁵⁸. Tarafların anlaşma zorunluluğu bulunmadığından anlaşmak istemedikleri takdirde uyuşmazlığı dava yoluna taşıyabilmektedirler⁵⁹. İstatistiklere göre iş uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuğun 02.01.2018-24.10.2019 tarihleri arasındaki anlaşma oranı % 65, ticari uyuşmazlıklarda dava şartı arabuluculuğun 02.01.2019-24.10.2019 tarihleri arasındaki anlaşma oranı %57 olup her ne kadar dava şartı arabuluculuğa başvurma hususunda iradîlik ilkesinden vazgeçilse de yürürlüğe yeni giren bir kurumun bu denli başarı oranına sahip olması kanaatimizce arabuluculuk görüşmelerinin yürütümü ve sonlandırılmasında iradîlik ilkesinin bir göstergesidir⁶⁰.

Taraflar, bir uyuşmazlıkla karşı karşıya kaldıklarında arabuluculuğa başvurmak konusunda anlaşabildikleri⁶¹ gibi arabuluculuk görüşmeleri sonunda ortak bir çözüme varmak konusunda da anlaşabilirler⁶². Taraflar, gönüllü olarak başvurdukları arabuluculuktan vazgeçme hakkını haizdir; bu konuda taraflara herhangi bir sınırlama getirilemez⁶³. Tarafların, uyuşmazlık çıkmadan önce, herhangi bir uyuşmazlık çıkması hâlinde arabuluculuğa başvuracaklarına ilişkin bir sözleşme imzalamaları olasılığında da iradîlik ilkesi varlığını sürdürmektedir⁶⁴.

HUAK m. 11 gereği arabulucu, arabuluculuk faaliyetinin başında, tarafları arabuluculuğun esasları, süreci ve sonuçları hakkında gerektiği gibi aydınlatmakla yükümlüdür. Bu bağlamda arabulucu, arabuluculuk faaliyetinin yürütümünün iradîlik ilkesine dayandığı hususunda tarafları bilgilendirmelidir⁶⁵.

5.3. Arabuluculuk Faaliyetinin Hak Arama Hürriyeti İle İlişkisi

İradîlik ilkesiyle bağlantılı olarak arabuluculuğun Anayasa m. 36⁶⁶'da belirtilen hak arama hürriyetini ihlâl edip etmediği meselesi gündeme gelebilir. Anayasa'nın 36. maddesi; hak arama hürriyeti, hukukî

⁵⁴ Dür, s. 253.

⁵⁵ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 25; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 47; Yazıcı Tıktık, s. 36.

⁵⁶ Kürşat Karacabey, "Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı Ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 74, 2016/1, s. 466.

⁵⁷ Dür, s. 257; Ferhat Büyükay, *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 67; Ersin Erdoğan, "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk Ve Hak Arama Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi", *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, C. 14, S. 55, 2017, s. 1222; Asiye Şahin Emir/Büşra Kazmaz Tepe, "İş Uyuşmazlıklarına İlişkin İbra Hükümü İçeren Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Arabuluculuğa Elverişlilik Bakımından Değerlendirilmesi", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S. 58, 2018/3, s. 1483.

⁵⁸ Büyükay, s. 67; Dür, s. 132; Şahin Emir/Kazmaz Tepe, s. 1483, 1484.

⁵⁹ Dür, s. 258; Kurt, s. 428; Yazıcı Tıktık, s. 41.

⁶⁰ Dava şartı arabuluculuk istatistikleri için bkz. <http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/istatistikler/davasarti.pdf>; <http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/istatistikler/ticaridavasarti.pdf>, E. T. 12.01.2020.

⁶¹ Büyükay, s. 66; L. Şanal Görgün, *Medenî Usul Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, s. 553; Kekeç, s. 70.

⁶² Büyükay, s. 67; Kekeç, s. 70.

⁶³ Görgün, s. 553.

⁶⁴ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 28; Kekeç, s. 71.

⁶⁵ Yazıcı Tıktık, s. 36.

⁶⁶ Anayasa m. 36/1 "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

korunma talebi ve adalete erişim hakkına dayanak oluşturmaktadır⁶⁷. Kişilerin hak arama olanakları bazında yargı yolu yanında alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin mevcut olması da adalete erişim hakkı kapsamındadır⁶⁸. Arabuluculuğun hak arama hürriyetini ihlâl edip etmediği konusunda ihtiyari ve dava şartı arabuluculuk bakımından ayrı ayrı değerlendirmekte fayda vardır.

İhtiyari arabuluculukta; iradilik ilkesine dayalı olarak tarafların iradeleri doğrultusunda arabuluculuğa başvurmaları, vazgeçmeleri ve sonlandırma imkânları olduğundan ve anlaşamadıkları takdirde dava yoluna başvurularında bir engel bulunmadığından hak arama hürriyetini ihlâl ettiğini söylemek mümkün değildir⁶⁹. Aralarında arabuluculuğa elverişli bir uyuşmazlık olması şartıyla taraflar dilerlerse mahkeme yoluna dilerlerse arabuluculuk yoluna başvurabilirler. Taraflar, arabuluculuğa başvurduktan sonra da HUAK m. 3/1 gereği arabuluculuk sürecini devam ettirmede veya sonuçlandırmada serbesttirler. Arabuluculuğun hak arama hürriyetini ihlâl ettiği iddiasıyla HUAK'daki bazı maddelerin iptali için açılan davada AYM "...Bir başka ifadeyle, taraflar arasında arabuluculuk yöntemine başvurulmuş olması, Devletin yargılama yetkisini bertaraf edemez. Arabuluculukta iradilik ilkesi gereğince yargıya ve diğer çözüm yollarına başvuru yolu her zaman açık bulunmaktadır. Dolayısıyla, kuralın, Anayasa'nın 9. ve 36. maddelerine aykırı bir yönü yoktur." ⁷⁰ gerekçesi ve başka birtakım gerekçelerle ret kararı vermiştir. Arabuluculuğun hak arama hürriyetini ihlâl etmediğinin bir göstergesi de HUAK m. 16/2 uyarınca arabuluculuk sürecinin başlamasıyla zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin işlemeyeceğidir ki eğer bu süreçte süreler işlemiş olsaydı arabuluculuk sonrasında uyuşmazlığın dava yoluna taşınmasını güçleştirebileceği hatta engel olabileceği nedeniyle hak arama hürriyeti ihlâl edilmiş olurdu⁷¹. Arabuluculuk hak arama hürriyetini ihlâl etmediği gibi, yargılamaya göre çeşitli faydalarının özellikle uyuşmazlığın kısa sürede çözüme kavuşturulması sebebiyle hak arama hürriyeti için faydalı olabilmektedir⁷².

Doktrinde dava şartı arabuluculuğun hak arama hürriyetini ihlâl ettiğini ileri süren yazarlar⁷³ olduğu gibi ihlâl etmediğini ileri süren yazarlar⁷⁴ da mevcuttur. Arabuluculuk görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlandığı takdirde tarafların uyuşmazlığı dava yoluna taşınmalarının önünde hiçbir engel bulunmadığından bahisle hak arama hürriyetini ihlâl etmediği yönünde düşünen yazarların düşüncelerinin isabetli olduğu kanaatindeyiz. Nitekim İŞMK tasarısı genel gerekçesinde de arabulucuda anlaşılabilmesi hâlinde tarafların mahkeme huzurunda haklarını aramalarının mümkün olduğu ve bu nedenle de dava şartı arabuluculuğun Anayasa m. 36'da düzenlenen hak arama hürriyetinin ihlâli anlamına gelmediği önemle vurgulanmıştır⁷⁵. Yine benzer yönde Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi'nin arabuluculuğa başvurulmasını düzenleyen m. 5.2 "*Bu Yönerge, dava açılmasından önce veya sonra, arabuluculuğa başvurulmasını zorunlu kılan veya teşvik eden ya da yaptırıma bağlayan millî mevzuatı, bu mevzuatın, tarafların yargı sistemine erişim hakkını kullanmasını engellememesi şartıyla etkilemez*"⁷⁶ şeklinde hükme bağlanması da dava şartı arabuluculuğun(tarafların anlaşamaması

⁶⁷ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 20.

⁶⁸ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 20, 21; Kekeç, s. 75, 76.

⁶⁹ Kekeç, s. 74; Özbek, Toplantı, s. 137; Aynı yönde bkz. Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 20-23; Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin hak arama hürriyetini ihlâl etmediği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek, Alternatif, s. 305 vd.; Tanrıver, s. 153.

⁷⁰ AYM kararı, E. 2012/94, K. 2013/89, K. T. 10.7.2013, RG 25.01.2014 T. – 28893.

⁷¹ Kekeç, s. 74, 75; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 49.

⁷² Kekeç, s. 75.

⁷³ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 24, 114; İletişim tikanıklığının yaşandığı, anlaşma bilincinin ve isteğinin oluşmadığı toplumlarda arabuluculuğa başvurulmasının zorunlu olmasının yarardan çok zararı olduğu hakkında bkz. Tanrıver, s. 168-171; Uyuşmazlık çıkması hâlinde doğrudan dava açmak yerine dava şartı arabuluculuğa başvurulmasının mahkemelere erişim hakkına engel olduğu yönünde bkz. Karacabey, s. 467 vd..

⁷⁴ Kurt, s. 428; Özbek, Toplantı, s. 140; Dava şartı arabuluculuğun hak arama hürriyetini ve mahkemeye erişim hakkını sınırladığı fakat Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6 ve Anayasa m. 36 hükümlerini ihlâl etmediği yönünde ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, s. 1222 vd.; Dava şartı arabuluculukta, arabuluculuk görüşmelerinin başarısız neticelenmesi sonrasında taraflar dava açabileceklerinden yani mahkemeye erişim için herhangi bir engelle karşılaşmadıklarından dava şartı arabuluculuğun hak arama hürriyetini ihlâl etmesi söz konusu olmadığı yönünde bkz. Yazıcı Tıktık, s. 40, 41.

⁷⁵ Bu yöndeki genel gerekçenin eleştirisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 113 vd..

⁷⁶ Özbek, Toplantı, s. 140.

hâlinde dava yoluna başvurmalarında bir engel olmaması sebebiyle) hak arama hürriyetini ihlâl etmediğinin bir göstergesidir.

İŞMK m. 3'te yer verilen "...arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır." ibaresinin iptali için hak arama hürriyetine ve mahkemeye erişim hakkına doğrudan müdahale niteliğinde olduğu vb. sebeplerle açılan iptal davasında AYM "24. Arabulucuya başvuru zorunluluğunun, kişilerin hak aramalarını imkânsız hâle getiren veya aşırı derecede zorlaştıran etkisiz ve sonuçsuz bir sürece neden olmadıkça hak arama hürriyetinin özüne dokunduğu söylenemez. Dava şartı olmanın bir sonucu olarak arabuluculuğa başvuru bir zorunluluk arz etmekte ise de bu zorunluluk yalnızca arabuluculuğa başvuru ile sınırlı olup arabuluculuk sürecinin işleyişi ve sonucu üzerinde taraf iradelerinin egemen olduğu açıktır. Taraflar istedikleri zaman süreci sonlandırabilecekleri gibi, süreç sonunda anlaşmaya varıp varmamak konusunda da tercih hakkına sahiptirler. Anlaşmaya varılamaması hâlinde ise uyuşmazlığın çözümü için yargı yoluna başvurulması mümkündür. Bu bakımdan Kanun'un arabuluculuk süreci ve sonucu yönünden taraf iradelerini esas aldığı görülmektedir."⁷⁷ gerekçesi ve başka gerekçelerle iptal talebini oybirliğiyle reddetmiştir. Kanaatimizce AYM'nin dava şartı arabuluculuğun hak arama hürriyetini ihlâl etmediğine ilişkin kararı isabetlidir. Bunun yanında avukatlık sözleşmesinden ve vekâlet ücretinden kaynaklanan her türlü anlaşmazlıkların hukukî yardımın yapıldığı yer barosu hakem kurulunca çözümleneceğine ilişkin Avukatlık Kanunu m. 167'nin iptali için açılan davada, AYM "...uyuşmazlıkların çözümü için alternatif yöntemlerin yaşama geçirilmesi, yargıya ilişkin anayasal kuralların etkililiğinin sağlanması bakımından gerekli görülebilir. Bu durumda yasakoyucu, taraflara görevli ve yetkili mahkemeye başvurmadan önce aralarındaki uyuşmazlığı kısa sürede çözmek üzere baro hakem kuruluna başvurma yükümlülüğünü getirebilir. Ancak bu aşamadan sonra kararı benimsemeyen tarafa ilk derecede ve/veya temyiz aşamasında yargı yolunun açık tutulması, hakem kurullarının oluşumunun ve çalışma yönteminin, uzmanlığın önemi de gözetilerek hukuk devleti ilkeleriyle uyum içinde düzenlenmesi gerekir... İtiraz konusu kural, yukarıda açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 9. ve 36. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir."⁷⁸ gerekçesiyle iptal etmiştir. Mezkur karardan da alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin desteklendiği ancak yargı yolunun kapatılmaması gerektiği anlaşılmaktadır.

5.4. Eşitlik İlkesi

Taraflar, HUAK m. 3/2 gereği gerek arabulucuya başvururken gerekse de arabuluculuk süreci boyunca eşit haklara sahiptirler. Eşitlik ilkesi; hak arama hürriyeti, adil yargılanma hakkı ve hukuki dinlenilme hakkını da kapsayan evrensel ve anayasal bir ilkedir⁷⁹. Taraflar, aralarında eşitliği bozucu anlaşma yapamazlar, eşitliği bozan bir anlaşma yaptıkları takdirde geçerli olmayacaktır⁸⁰.

Eşitlik ilkesi ile hedeflenen mutlak bir eşitlik değildir; arabuluculuk faaliyetinin eşitlik ilkesine göre yürütüldüğü taraflarca hissedilmelidir. Bu bağlamda örneğin görüşmeler sırasında taraflardan birine on beş dakika söz hakkı verilmesi diğerine de on beş dakika söz hakkı verilmesini gerektirmez; diğer tarafa da hakkını kötüye kullanmaması koşuluyla derdini anlatabilecek kadar süre verilmelidir⁸¹.

Arabuluculuğun başarı şekilde yürütülmesi ve sonuçlanması için tarafların eşit konumda olması gerekir⁸². Arabuluculukta eşitliğin sağlanabilmesi için önemli bir husus da tarafların anlaşmak için bir araya geldiklerinde oturdukları masanın şeklidir. Arabuluculuk görüşmelerinin yapıldığı masanın kare şeklinde olması, taraflar arasında eşitliği simgelemesi sebebiyle⁸³ taraflarda eşitlik hissini oluşması bakımından daha isabetli olacaktır.

⁷⁷ AYM kararı, E. 2017/178, K. 2018/82, K. T. 11.7.2018, RG 11.12.2018 T. - 30622.

⁷⁸ AYM kararı, E. 2003/98, K. 2004/31, K. T. 03.03.2004, RG 10.07.2004 T. - 25518.

⁷⁹ Dür, s. 262.

⁸⁰ Görgün, s. 554.

⁸¹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 29.

⁸² Büyükay, s. 68; Özbek, Alternatif, s. 594.

⁸³ Kekeç, s. 158.

Arabuluculuk görüşmelerine gelen taraflar arasında sosyal, ekonomik vb. nedenlerle eşitsizlik mevcut olabilir. Bu bağlamda arabulucunun taraflar arasındaki eşitsizliği gidermek gibi bir yükümlülüğü olmasa da bu eşitsizliği kaldırmak amacıyla tarafları teşvik etmelidir⁸⁴.

Belirtmek gerekir ki HUAK m. 9/3'te arabulucunun taraflar arasında eşitliği gözetmesi arabulucuya bir yükümlülük olarak getirilmiştir. HUAK m. 9/3'te belirtilen arabulucunun taraflar arasında eşitliği gözetmekle yükümlü olması, arabulucunun taraflar arasındaki iletişimin kurulması ve görüşmelerin gerektirdiği eşitliktir⁸⁵. Madde gerekçesinde de bu husus "*Üçüncü fıkrada, ilk iki fıkranın devamı olarak, arabulucunun taraflara eşit davranma yükümlülüğü hüküm altına alınmıştır. Şüphesiz bu, arabuluculuk faaliyetinin doğal bir sonucu, tarafsızlığın ve arabuluculuğa hâkim olan ilkenin de bir gereğidir. Eşit davranma, yargılamadaki anlamıyla eşitlik değildir. Burada, taraflarla iletişimde ve uyuşmazlık çözüm sürecinin gerektirdiği anlamda eşitlik söz konusudur.*" cümleleriyle ifade edilmiştir.

6. Gizlilik İlkesi

Gizlilik ilkesi, HUAK m. 4'te düzenlenmiştir. Arabuluculuk faaliyetinin başarıyla sonuçlanması, tarafların birbirleriyle açık ve rahat bir şekilde iletişim kurmalarına bağlıdır⁸⁶. Arabuluculuk görüşmelerinin sağlıklı ilerlemesi adına arabuluculuk faaliyetine taraflarca güven duyulmalı ve bunun için de gizlilik sağlanmalıdır⁸⁷. Gizlilik ilkesi yalnızca taraflar arasında değil, taraflar dışındaki üçüncü kişilere karşı da geçerlidir⁸⁸. Arabuluculuk görüşmelerinde ileri sürülen bilgi ve belgelerin üçüncü kişilerle paylaşılmaması, dış ilişkide gizlilik olarak da ifade edilmektedir⁸⁹. Gizlilik ilkesine uyma yükümlülüğü aynı zamanda HUAKY m. 6/3 gereği arabulucunun yanında çalışan kişiler, denetim ve gözetimi altında ilgili mevzuat çerçevesinde staj yapanlar, Bakanlık ve kurul görevlileri yönünden de geçerli kabul edilmiştir.

Gizlilik ilkesi, arabulucunun görevini layıkıyla yapabilmesi bakımından da önemlidir⁹⁰. Diğer bir ifadeyle gizlilik ilkesi, taraflar bakımından geçerli olduğu gibi arabulucu için de geçerlidir⁹¹. Hatta HUAK m. 4/2 gereği görüşmelere katılan kişiler de aksi kararlaştırılmadıkça gizlilik ilkesine uymak zorundadırlar. Tam bu noktada belirtmek gerekir ki arabuluculuk görüşmelerine katılan diğer kişilerin de gizlilik ilkesine uyma yükümlülüğü, İŞMK m. 18 ile eklenmiştir.

Gizlilik ilkesi sayesinde taraflar, arabuluculuk görüşmelerinde özellikle karşılıklı anlaşmak amacıyla iletişim kurma bakımından daha aktif bir rol üstlenirler⁹². Gizlilik ilkesinin beklenti ve faydalarından biri de tarafların arabuluculuk faaliyeti sonrasında da kişisel ve ticari itibarlarının korunmasıdır⁹³. Gizlilik ilkesi, tarafsızlığın korunmasına da yardımcı olur⁹⁴.

Arabuluculuk faaliyetinde gizlilik; görüşmelerin aleni olmaması ve arabuluculuk görüşmelerinde ortaya çıkan bilgi, beyan ve belgelerin daha sonra dava yolunda kullanılamaması olmak üzere iki şekilde tezahür eder. Arabuluculuk görüşmeleri sırasında ileri sürülen beyan, bilgi ve belgelerin daha sonra uyuşmazlık dava yoluna intikal edildiğinde kullanılamaması ve arabulucuya tanık olarak başvurulmaması; delil güvenliği olarak da ifade edilmektedir⁹⁵. Arabuluculuk faaliyetinde ortaya çıkan beyan, belge ve bilgilerin dava yolunda kullanılamaması ilkesi gizlilik ilkesiyle doğrudan bağlantılı olsa

⁸⁴ Dür, s. 263.

⁸⁵ Kekeç, s. 63.

⁸⁶ Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 50; Yazıcı Tıktık, s. 51.

⁸⁷ Yazıcı Tıktık, s. 34.

⁸⁸ Dür, s. 278; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31.

⁸⁹ Dür, s. 276; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 51; Yazıcı Tıktık, s. 95.

⁹⁰ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 29.

⁹¹ Büyükay, s. 69; Dür, s. 278.

⁹² Yazıcı Tıktık, s. 55.

⁹³ Dür, s. 275; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 30; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 50; Yazıcı Tıktık, s. 54.

⁹⁴ Özbek, Alternatif, s. 613.

⁹⁵ Yazıcı Tıktık, s. 35.

da kanun koyucu bu ilkeyi ayrı bir maddede düzenlediği için biz de beyan veya belgelerin kullanılmaması ilkesini ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun gördük.

Gizlilik ilkesinin bir gereği olarak arabulucu, özel oturumlarda öğrendiği bilgiyi istenilmediği müddetçe diğer tarafla paylaşamaz⁹⁶. Nitekim TAEK m. 6/3 “Arabuluculuk sürecinde taraflardan biriyle özel oturumda bir araya gelen arabulucu, bu özel oturumda edindiği hiçbir bilgiyi, bilgiyi veren tarafın rızası olmadan, doğrudan veya dolaylı olarak diğer tarafa aktarmamalıdır.” şeklinde hükme bağlanmıştır. Arabulucunun özel oturumlarda öğrendiği bilgileri aksi kararlaştırılmadıkça diğer tarafla paylaşmaması ise iç ilişkide gizlilik olarak ifade edilmektedir⁹⁷. Yine gizlilik ilkesi bağlamında arabuluculuk sırasında edinilen bilgiler taraflar izin vermediği müddetçe üçüncü kişilerle paylaşamaz⁹⁸.

Dava yoluyla uyuşmazlık çözümünde kural olan aleniyet ilkesi, istisna olan gizlilik ilkesi olması karşısında arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünde gizliliğin en temel ilke olması tarafların arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünü tercih etmesi bakımından önemli bir etkidir⁹⁹. Arabuluculuğun gizlilik ilkesi nedeniyle tercih edilmesinin ihtiyari arabuluculuk bakımından geçerli olduğu kanaatindeyiz. Zira dava şartı arabuluculukta kanunda belirtilen konularda tarafların tercihine bakılmaksızın arabuluculuk yolu öngörülmüştür. Pek tabii olarak gizlilik ilkesi her iki arabuluculuk bakımından da geçerlidir.

Gizlilik ilkesi her ne şartlarda olursa olsun mutlak surette uygulanması gereken bir ilke değildir¹⁰⁰. Aksinin kabulü birçok yönden avantajlı olması sebebiyle tercih edilen arabuluculuğun işlevsizleşmesine yol açabilir. Bu bağlamda bazı hâllerde gizlilik ilkesinin sınırlandırılması suretiyle bazı istisnalar getirilebilir¹⁰¹. Bu sınırlamalardan ilki HUAK m. 4/1 çerçevesinde tarafların gizliliğe uyma yükümlülüğünün aksini kararlaştırması diğer bir ifadeyle rızası hâlidir¹⁰². Taraflar arabuluculuk görüşmelerinin aleni yapılmasına karar verirse¹⁰³ veya arabulucunun gizlilik ilkesine aykırı davranmasına izin verirse arabulucu bu durumda bu ilkeyi ihlâl etmiş olmaz. Kural olarak gizlilik ilkesi, sır saklama yükümlülüğünü de içerdiğinden¹⁰⁴ taraflar rıza göstererek sır saklama yükümlülüğünü de kaldırabilirler¹⁰⁵. Gizliliğin sınırlandırıldığı ikinci hâl HUAK m. 5/3'te belirttiği üzere kanun tarafından izin verilmesi hâlidir¹⁰⁶. Bu hâlde gizlilik ilkesinin sınırlandırılabilmesi için kanun hükmü tarafından bu emir açıkça anlaşılmalı ve arabuluculuğu kapsamalıdır¹⁰⁷. İŞMK m. 3/2 gereği belirli iş uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuğa başvurulup da anlaşılabilmesi hâlinde tarafların dava yoluna başvururken arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılmadığına ilişkin son tutanağın aslını veya onaylı örneğini dava dilekçesine eklemek zorunda olmaları, kanun hükmü ile emredilmesi sebebiyle gizlilik ilkesinin bir istisnasını teşkil eder¹⁰⁸. Doktrindeki bir görüşe göre, avukatların 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu(TCK) m. 6/1-c'ye göre kamu görevlisi olması sebebiyle; avukat-arabulucular, kanunda açıkça düzenlenmedikçe TCK m. 279 uyarınca suçu bildirmeme suçunun faili olabilecektir. Yine aynı yazara göre avukat veya noter olmayan arabulucular da HUAK kapsamında kamu görevlisi sayılmalı ve bu bağlamda da TCK m. 279 uyarınca suçu bildirmeme suçunun faili olabilmelidir¹⁰⁹. Doktrinde ileri sürülen bu görüşe katılmakla birlikte kanaatimizce özellikle arabulucuların görevini icra

⁹⁶ Büyükkay, s. 70; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31; Kaplan Güler, s. 51; Kekeç, s. 78; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 50; Yazıcı Tıktık, s. 54.

⁹⁷ Dür, s. 276; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 51.

⁹⁸ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31; Kaplan Güler, s. 51; Kekeç, s. 79; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 50; Yazıcı Tıktık, s. 54.

⁹⁹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 30; Kekeç, s. 77, 78; Kurt, s. 409.

¹⁰⁰ Dür, s. 283; Kaplan Güler, s. 52; Kekeç, s. 84; Özbek, Alternatif, s. 612; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 50; Yazıcı Tıktık, s. 58.

¹⁰¹ Kekeç, s. 84.

¹⁰² Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31; Kekeç, s. 84; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 53; Yazıcı Tıktık, s. 58.

¹⁰³ Kekeç, s. 86; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 53; Yazıcı Tıktık, s. 58.

¹⁰⁴ Yazıcı Tıktık, s. 52.

¹⁰⁵ Kekeç, s. 86; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 53; Yazıcı Tıktık, s. 58.

¹⁰⁶ Dür, s. 283; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31; Kekeç, s. 85.

¹⁰⁷ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31.

¹⁰⁸ Dür, s. 284.

¹⁰⁹ Yazıcı Tıktık, s. 71; TCK m. 279'un arabuluculukta gizliliğin kanun tarafından emredilen hâllere ilişkin istisnalarından biri olabileceği yönünde bkz. Kekeç, s. 86.

ederken tereddüt yaşamaması amacıyla HUAK m. 4'te bu yönde bir düzenleme yapılması daha isabetli olurdu. Gizlilik ilkesinin sınırlandırıldığı üçüncü ve son hâl ise HUAK m. 5/3'te belirtildiği üzere arabuluculuk süreci sonunda varılan anlaşmanın uygulanması ve icrasının gerekmesidir¹¹⁰. Arabuluculuk süreci sonunda hazırlanan belgenin icra edilebilmesi için içeriğinin cebri icraya elverişli olması gerekir¹¹¹. Arabuluculuk faaliyeti sonucunda varılan anlaşmanın uygulanması ve icrası için bilgi ve belgelerin hepsi değil yalnızca gerekli olduğu kadarı açıklanmalıdır.

Arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünde birçok ilke olmasına rağmen yalnızca gizlilik ilkesinin ihlâli hâlinde yaptırım düzenlenmiş, diğer ilkelerin ihlâli hâlinde yaptırımı mevzuatta düzenlenmemiştir. Kanaatimizce yalnızca gizlilik ilkesinin ihlâli hâlinde yaptırımın düzenlenmesi, kanun koyucunun gizlilik ilkesine özel bir önem verdiğinin göstergesidir. HUAKY m. 6/4 gereği gizlilik ilkesini ihlâl eden arabulucunun hukuki ve cezai sorumluluğu saklı olup, sicilden silinmesine karar verilebilir. HUAK m. 33'e göre de gizlilik ilkesini ihlâl eden ve böylece bir kişinin hukuken korunan menfaatinin zarar görmesine neden olan kişi altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Gizlilik ilkesi çerçevesinde ele alınması gerektiğini düşündüğümüz önemli bir nokta da arabuluculuk görüşmelerine üçüncü kişilerin katılıp katılmayacağıdır. Arabuluculuk görüşmelerine arabulucu ile taraflar bizzat veya yasal temsilcileri ya da vekilleri aracılığıyla katılabilmektedir¹¹². Arabuluculuk görüşmelerine üçüncü kişilerin katılımı ise yalnızca gerekli hâllerde¹¹³ ve tarafların bunu kabul etmesiyle mümkündür¹¹⁴. Teknik bilgi gerektiren bir uyuşmazlığın varlığı hâlinde tarafların kabul etmesi şartıyla uzman bir mühendisin de arabuluculuk görüşmelerine katılması buna örnek olarak verilebilir. Belirtmek gerekir ki arabuluculuk görüşmesine katılan mühendis, bilirkişi sıfatını haiz değildir¹¹⁵. Buradan hareketle uyuşmazlığın çözümünde gerekli olmaması nedeniyle stajyer avukatların arabuluculuk görüşmelerine katılmayacağını söylemek gerekir. Yargılama bakımından ise HMK m. 28/1 gereği kural olarak hukuk mahkemelerinde duruşma ve kararların bildirilmesi alenidir, yani stajyer avukatlar duruşmaları izleyebildiği gibi dışarıdan üçüncü kişilerin de duruşmayı izlemesi mümkündür. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olması ise HMK m. 28/2¹¹⁶ çerçevesinde istisnai bir durumdur. Oysa gizlilik, HUAK'nın ikinci bölümünde arabuluculuğa ilişkin temel ilkeler arasında sayılmıştır. Öte yandan güvenlik sorunu vb. nedenlerle adliyede yapılan arabuluculuk görüşmelerine dışardan üçüncü kişilerin şahit olmaması için gerekli önlemler alınmalı; görüşmenin yapıldığı odaya arabulucu, taraflar, varsa yasal temsilcileri ya da vekilleri dışında başka kimseler alınmamalıdır.

7. Beyan veya Belgelerin Kullanılmaması İlkesi

Arabuluculuk faaliyetinde temel ilke olan gizlilik ilkesi, esasında beyan veya belgelerin kullanılmaması ilkesiyle doğrudan bağlantılıdır. Zira gizlilik ilkesi, arabuluculuk görüşmeleri sırasında öğrenilen bilgilerin uyuşmazlık daha sonra dava veya tahkim yoluna taşındığında delil olarak kullanılmamasını gerektirir¹¹⁷. Dava veya tahkim yoluna başvuruda kullanılmayacak ve bunlar hakkında tanıklık yapılamayacak beyan ve belgeler HUAK m. 5/1'de sınırlı sayıda sayılmıştır. Bunlar; *“taraflarca yapılan arabuluculuk daveti veya bir tarafın arabuluculuk faaliyetine katılma isteği”, “uyuşmazlığın arabuluculuk yolu ile sona erdirilmesi için taraflarca ileri sürülen görüşler ve teklifler”, “arabuluculuk faaliyeti esnasında, taraflarca ileri sürülen öneriler veya herhangi bir vakta veya iddianın kabulü”* ve *“sadece arabuluculuk faaliyeti dolayısıyla hazırlanan belgeler”*dir. Arabulucunun bunlar hakkında tanıklık yapamayacak olması tarafsızlığını da korumasına yardımcı olur¹¹⁸. Dört bentte

¹¹⁰ Dür, s. 283; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 31; Kekeç, s. 86; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 53.

¹¹¹ Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı, s. 53; Yazıcı Tıktık, s. 64.

¹¹² Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 62; Kekeç, s. 162-166; Odaman/Karaçöp, s. 48.

¹¹³ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 64; Kekeç, s. 167.

¹¹⁴ Odaman/Karaçöp, s. 48.

¹¹⁵ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 64; Kekeç, s. 167, 168.

¹¹⁶ HMK m. 28/2 *“Duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut resen mahkemece karar verilebilir.”*

¹¹⁷ Kekeç, s. 80; Yazıcı Tıktık, s. 57.

¹¹⁸ Özbek, Alternatif, s. 617.

sayılan beyan ve belgelerin kıyas veya yorum yoluyla genişletilmesi mümkün değildir; zira bunlar sınırlı sayıda sayılmıştır. HUAK m. 5/2 gereği anılan beyan veya belgelerin şekline bakılmaksızın bu hüküm uygulanır. HUAK m. 5/3 uyarınca birinci fıkrada belirtilen bilgilerin açıklanması mahkeme, hakem veya herhangi bir idari makam tarafından istenemez.

Taraflar, yükümlülüklerini ihlâl etmek suretiyle mahkemeye bu beyan ve belgeleri delil olarak sunsalar bile HUAK m. 5/3 gereği mahkeme hüküm kurarken bu delilleri esas alamaz. Belirtilen beyan ve belgelerin hukuk davası veya tahkimde delil olarak kullanılmaması için arabulucunun önüne gelen uyuşmazlık konusu ile hâkim veya hakemin önüne gelen uyuşmazlığın konusunun aynı olması aranmaz¹¹⁹.

Belirtmek gerekir ki HUAK m. 5/5 gereği birinci fıkrada sayılanlar saklı kalmak şartıyla, hukuk davası ve tahkimde ileri sürülebilir deliller, sadece arabuluculukta sunulmaları sebebiyle kabul edilemeyecek deliller haline gelmez. Bu bağlamda yasak kapsamına arabuluculuk öncesinde taraflarda olmayan ve arabuluculuk dolayısıyla elde edilen beyan ve belgeler dâhildir; arabuluculuk faaliyeti olmasaydı dâhi bu beyan ve belgelerin elde edilmesi ve delil olarak ileri sürülmesi mümkünse bu beyan ve belgeler yasak kapsamında değildir¹²⁰. Arabuluculuk görüşmeleri sırasında tarafların uyuşmazlık konusuna ilişkin bazı ikrarları bu yasağa örnek olarak verilebilir¹²¹. Ancak taraflardan birinin diğerine noterden çektiği ihtar veya verdiği bir senet arabuluculuk faaliyeti öncesinde de tarafların elinde mevcut olduğu ve hukuk yargılamasında ileri sürülebileceği için ihtar veya senet daha sonra uyuşmazlık dava yoluna taşındığında da delil olarak ileri sürülebilecektir¹²².

SONUÇ

Arabuluculuk, Türk Hukuku'nda ihtiyari ve dava şartı arabuluculuk olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Dava şartı arabuluculuk kavramı yerine zorunlu arabuluculuk kavramını kullanmak isabetli değildir. Zira zorunlu arabuluculuk kavramının kullanılması, taraflarda sosyolojik açıdan arabuluculuk görüşmeleri neticesinde anlaşmaya varmak zorunluymuş hissi yaratabilmektedir. Belirli uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuğa başvuru zorunlu olsa da arabuluculuk faaliyetini sürdürmek ve anlaşmak bakımından bir zorunluluk yoktur.

Arabuluculuk mevzuatında İŞMK ile yapılan değişiklikle; tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde arabulucunun çözüm önerisi getirebileceği eklenmiş olup oldukça isabetli bir düzenlemedir. Zira arabulucunun görevi taraflara yardımcı olmak olduğundan taraflar çözüm bulmak isteyip de bulamadıkları deyim yerindeyse bir çıkmaza girdiklerinde arabulucu da onları bu çıkmazdan kurtarmak için çözüm önerisi getirebilmelidir. Arabulucu yalnızca çözüm önerisi getirebilir, bu öneriyi taraflara zorla kabul ettirme gibi bir durum söz konusu değildir.

İhtiyari arabuluculuk ve dava şartı arabuluculuk görüşmeleri neticesinde anlaşma oranlarının yüksek olması iradilik ilkesinin bir göstergesidir. Dava şartı arabuluculuk bakımından arabuluculuğa başvuruda iradilik ilkesinden vazgeçilse de arabuluculuk faaliyetinin yürütümü ve sonuçlandırılmasında iradilik ilkesi devam etmektedir.

Gerek ihtiyari arabuluculuk gerekse de dava şartı arabuluculuk tarafların hak arama hürriyetini ihlâl etmemektedir. Aksine taraflar adalete erişim hakkı bağlamında dava yolu yanında alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine de dilediklerinde ulaşarak hak arama hürriyetleri güçlenmiş olmaktadır. Arabuluculukta iradilik ilkesi gereği taraflar arabulucuya başvurmakta, devam ettirmekte ve sonlandırmada hür iradeye sahiptirler. Dava şartı arabuluculuk bakımından taraflar arabulucuya başvurmak konusunda hür iradeye sahip olmasa da arabuluculuk sürecini devam ettirme ve sonlandırma konusunda hür iradeye sahiptirler. Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmak istemeyen taraflar uyuşmazlığı yargı yoluna taşıyabilirler. Bu nedenle AYM'nin gerek ihtiyari arabuluculuğa ilişkin

¹¹⁹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 33.

¹²⁰ Büyükay, s. 69; Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 34; Kekeç, s. 82; Yazıcı Tıktık, s. 58.

¹²¹ Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 33, 34; Kekeç, s. 82.

¹²² Ekmekçi/Özekes/Atalı, s. 33.

gerekse de dava şartı arabuluculuğa ilişkin hak arama hürriyetini ihlâl etmediğine dair verdiği kararlar son derece isabetlidir.

Gizlilik yükümlülüğü bulunan avukat-arabulucu, TCK anlamında kamu görevlisi olması nedeniyle, kanunda açıkça düzenlenmedikçe TCK m. 279 kapsamında suç bildirmeme suçunun faili olabilecektir. Arabulucunun aynı zamanda avukat olmadığı hâlde de HUAK kapsamında kamu görevlisi sayılabileceğinden TCK m. 279 kapsamında suç bildirmeme suçunun faili olabilecektir. Bunun yanında özellikle arabulucularda tereddüt oluşturmaması için HUAK m. 4'te buna ilişkin bir hükme yer verilmesi isabetli olacaktır. Kanun koyucunun yalnızca gizlilik ilkesinin ihlâlinin yaptırımını düzenlemesi, gizlilik ilkesine özel bir önem verdiğinin göstergesidir.

KAYNAKÇA

ARSLAN Ramazan/Ejder YILMAZ/Sema TAŞPINAR AYVAZ, *Medenî Usul Hukuku*, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

Avrupa Konseyi Projesi, *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, 2. Basım, Editör: YEŞİLIRMAK Ali/Elif Kısmet KEKEÇ/Alper BULUR, Ankara, 2019.

BÜYÜKAY Ferhat, *Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.

DÜR Orhan, *Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri*, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.

EKMEKÇİ Ömer/Muhammet ÖZEKES/Murat ATALI, *Hukuk Uyuşmazlıklarında İhtiyarî Ve Zorunlu Arabuluculuk*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.

ERDOĞAN Ersin, “7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nda Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk Ve Hak Arama Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi”, *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, C. 14, S. 55, 2017, ss. 1211-1242.

GÖRGÜN L. Şanal, *Medenî Usul Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015.

KAPLAN GÜLER Beyhan, *Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 2014.

KARACABEY Kürşat, “Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı Ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 74, 2016/1, ss. 457-489.

KEKEÇ Elif Kısmet, *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 6325 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.

KURT Resul, “İş Yargısında “Arabuluculuk” ”, *TBB Dergisi*, S. 135, 2018, ss. 405-444.

ODAMAN Serkan/Eda KARAÇÖP, “İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk Müessesesinin Bugünü ve Geleceğine İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 39, 2018, ss. 44-61.

ÖZBEK Mustafa Serdar, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, 1. Cilt, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016 (Alternatif).

ÖZBEK Mustafa, *Anayasal Hak Ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk*, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı IX, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 15-16 Ekim 2010, Türkiye Barolar Birliği, Yayın No: 215, 2012, ss. 107-154 (Toplantı).

ÖZBEK Mustafa Serdar, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Genel Bir Bakış”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Erden Kuntalp’e Armağan*, C.1, Yıl:3, S. 1, 2004, ss.261-292 (Genel Bakış).

PEKCANITEZ Hakan/Oğuz ATALAY/Muhammet ÖZEKES, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 5. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.

POSTACIOĞLU İlhan E./Sümer ALTAY, *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.

ŞAHİN EMİR, Asiye/Büşra KAZMAZ TEPE, “İş Uyuşmazlıklarına İlişkin İbra Hükümü İçeren Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Arabuluculuğa Elverişlilik Bakımından Değerlendirilmesi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S. 58, 2018/3, ss. 1481-1508.

TANRIVER Süha, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Ve Özellikle Arabuluculuk”, *TBB Dergisi*, S. 64, 2006, ss. 151-177.

YAZICI TIKTIK Çiğdem, *Arabuluculukta Gizliliğin Korunması*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.

YARARLANILAN İNTERNET KAYNAKLARI

Dava Şartı Arabuluculuk İstatistikleri.

<http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/istatistikler/davasarti.pdf> (Erişim Tarihi 12.01.2020).

<http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/istatistikler/ticaridavasarti.pdf> (Erişim Tarihi 12.01.2020).

HUAK Tasarı Gerekçesi.

<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlaşan/2012Yılı/Kanmetni/6325ss.pdf> ([Erişim Tarihi](#) 12.01.2020).

İhtiyari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk İstatistikleri.

<http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/istatistikler/ihdiyari.pdf> (Erişim Tarihi 12.01.2020).

İŞMK Tasarısı Taslağı. <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/%C4%B0MK%20Tas.pdf> (Erişim Tarihi 12.01.2020).

İŞMK Tasarısı Gerekçesi.

http://www.adalet.gov.tr/Tasarilar/imk_gerekelci_duz_metin.pdf (Erişim Tarihi 12.01.2020).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü.

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 12.01.2020).

Türkiye Arabulucular Etik Kuralları.

http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/etik_kurallar.html (Erişim Tarihi 12.01.2020).